

Första roten, tomt 39

Kvarteret Artilleristallet

Elfte roten 1637–57

Sydvästra hörnet av Vall- och Södra

Första roten 1657–70

Larmgatorna

Den förste, som tomtöreslängderna uppger som ägare av den stora trädgårdstomten i sydvästra hörnet av Vall- och Magasinsgatorna, var hospitalsföreståndaren Gustaf von Akern (son av Rosier von Akern och hans hustru Justina) född 1623, död 1697. Han gifte sig 13.1.1650 med Altje Aman född 1628, död 1680 (se W. Berg: Samlingar t. Göteborgs historia bil. 22, 67.). Han svarade för tomtöret 1679–81. Hans dotter Hillike (Hilke) född 1651, begr. 11.6.1711 fick tomten möjligen som bröllopsgåva när hon som änka efter handelsmannen Lorentz Goess (död 1675 vid 31 års ålder) den 7.11.1680 gifte om sig med kaptenen på tulljakten Henrik Wagenfelt, född 1640, död 1719 (hans andra äktenskap). Redan 1681 står Henrik Wagenfelt i bakugnslängden som bosatt för den tydligen nu bebyggda tomten. I tomtöreslängderna står han skriven för tomten under hela sin återstående livstid.

Wagenfelt sökte möjlighet att försörja sig på land och 1691 konkurrerade han Bagaregårdens ägare Paul Jurgensson om säteriet Lunden. I en skrivelse till magistraten (EIIa:7, juli 1691) protesterade han mot Jurgenssons vanskötsel av detta säteri: "föruthan dhet han elliest migh på gården sökt mörda. Lät Ranängen stå oslagen efter det de andra grannarna redan slagit den och nu sin boskap insläppa och sig om Lundz gårdbruk intet bekymbrar etc". Vid Sävedalens oktoberting detta år anklagade Wagenfelt Paul Jurgensson på Härlanda och dennes trädgårdsmästare Johan Svensson för överväld. 1693 övertog Henrik Wagenfelt arrendet av beck- och tjärhovet i Stigberget efter sin hustrus farbroder Frans von Akern, ett arbete som han i ett brev till magistraten 1699 betecknade som "svårt och odrägeligit". Till arrendet hörde också Stigbergets värdshus och familjen var därför troligen bosatt där efter övertagandet. I en "upphandlingslängd" tillkommen för upptagandet av en dåtida konsumtionsskatt upptas Wagenfelt i elfte roten - de utanför fästningsvallen liggande delarna av Göteborg. I denna längd upptas konsumenternas på förhand givna självdeklarationer av vad de ämnade bruka av de skattbelagda artiklarna. Wagenfelt hade förklarat att "hwarken han eller hans barn skohla bära något emot förbodh, hafwandes hans döttrar någre gamble sletna kläder, som de redan brukat dels 6 ,8 och 14 åhr, wagn och hästar samt Tobak, Thee och Caffé brukar han ey, för sin wäria förmodar han slippa ät erläggia något aldens-tund han har Kgl Mayt:s fullmakt på Capitain och warit i förra krijget uti 3 Bataiiler". – Påpekandet om döttrarnas kläder måste syfta på deras sidenklänningar – nyttjandet av sådana betingade en årlig avgift av tio daler silvermynt.

1715 taxerades tomten här vid Magasinsgatan till 300 d smt, husen så mycket som till 520 och lösöret till 480 d smt. Där bodde "herr tygvaktare och kontributionsrätmästare" Lars Gothén och tygskrivaren Magnus Moberg. Lars Gothén var gift med Botilla Lamberg. Skrivaren Måns Moberg - liksom Goten anställd vid artilleriet, var 1717 ogift. I gården tjänade pigan Catarina Siggesdotter.

När Henrik Wagenfelt avled 1719 (begravd 19 april) sades han vara 73 år, 10 månader och 3 dagar. I bouppteckningen 11.10.1722 angavs han äga hus och tomt på hörnet av Magasinsgatan och ett helt tavelgalleri.

Den 9.8.1725 lät provinsialinspektorn herr Jonas Ugglå uppbjuda avlidne Herr Capitainen Hindr. Wagenfelts arvingars hus och gård i hörnet till Vallgatan med därtill hörande trädgård, belägen mellan banemästaren Anders Wolkerts hus å södra och Thure Berggrens hus och gård å västra sidan, vilken han tillhandlat sig på offentlig auktion för 1 710 d smt den 3.8.1725. – Ugglå kallas 1730 ombudsman. Ugglå avled troligen 1729 och änkan erlade tomtöre 1730, varefter äganderätten övergick till kassören vid amiralitetet Bengt Engström. Gården ödelades vid en stark våldeld natten mellan den 22 och 23.2.1741.

Bengt Engström sålde egendomen till amiralitetskassör Jonas, men betalade själv tomtöret 1745 och kallas då amiralitetskommissarie. Den 27.2.1749 meddelades det, att med anledning av Kungl. Amiralitets-kommissariats begäran genom brev till Magistraten av den 20 februari s.å. skulle till följd av Kungl. förordningen av den 17.2.1748 amiralitetskassören och proviantmästaren Jonas Brandts hus och gård på Vallgatan försäljas på offentlig auktion. I samband med auktionen omtalades att fastigheten" bestod av något mer än två tomter och höll i längden 144 och i bredden 104 fot svenskt mått. Den torde hyrts av scoutbynachten Greve Sparre för månadshyra. Den inropades av inspektör Nils Svanhals för 3 010 d smt. Nils Svanhals sökte 1749 en ledig rådmansjänst efter borgmästare Busch (EIIb:57, 17.10.1749).

Notarien och stämpelmätaren vid Hall- och Manufakturrätten Johan Hellman lät den 14.7.1700 första gången uppbjuda ett på Vallgatan och i hörnet av Magasinsgatan beläget hus och gård, som han köpt den 11.8.1750 av tullförvaltaren i Marstrand Herr Nils Svanhals och Fru Rebecka Svanhals för 4 500 d smt. Johan Hellman hade hembjudit gården till handelsman herr Johan Schutz och sejlaren Johan Georg Schwartz som närmaste nabor.

Johan Hellman erkände den 21.8.1756 återstod av 3 000 d smt på köpesumman för den gård häri köpt av tullförvaltare Nils Svanhals. Assessor Carl Gustaf Valtinsson erhöll såsom borgensman för ett av dir. Niclas Sahlgren erhållet lån inteckning i låntagaren Johan Hellmans i hörnet av Vall- och Magasinsgatorna belägna hus och gård.

Den 24.11.1767 stod följande i "Göteborgske Spionen": "Den 3 nästkommande November bliver herr assistenten Johan Hellmans hus och gård, belägen i hörnet av Vall- och Magasinsgatorna, på Stadsauktionskammaren försåld. Tomten består av 72 alnars längd och 52 dito bredd, warandes därå åtskilliga byggnader uppförda, innehållande tillsammans 19 rum, murade källare, bagarestuga, brygghus med bakugn, åtskilliga stora vindar för spannmål med mera. Likaledes äro där uppförde twänne större och en mindre wagnbod, samt ett stort vedskjul och en saltbod, hwilka rum, med mycken beqwämlighet ock blivit brukade till sillsaltning: hwarförutan där äfwen är inrättat stall med hövind för twänne hästar, fähus for 3 à 4 kor, hönshus och andra förnödenheter, tillsammans i godt stånd. Till denna gård hörer och en väl anlagd trädgård, hwaruti, jämte sparris-sängar och drifbänkar, befinnas 40 in- och utländska fruktträn af äplen, päron, plommon och diverse sorter kirsbär, alla wäl bärande och af utwaldaste sorter, jämte mullbärs- och walnöteträn, hasslar, hallon- och rosenbuskar, samt häckar af lavendel och barbaritz, förutan win- och krusbärsbuskar.

På samma dag och ställe blifwer ock försålt Herr assistenten Hellmans privilegierade silkesstrumpe-Fabrique, och silkesrederi, med tillhörige diverse wäfstolar, mölar, kyp, spinn- och spolrockar med mera."

I en supplik begärde assistenten Joh. Hellman i december 1767 att få bli entledigad från det biträde han som ledamot gjort inkvarteringskommissionen, eftersom han nu mera hade sålt sitt hus här i staden (EIIb:124, 4.12.1767).

Om Johan Hellmans silkesfabrik kan man läsa i Bodman (FIG:93–94). Här följer endast ett litet citat för att visa omfattningen av verksamheten: ”Den 15 januari anmäler emellertid själva stämpelmästaren i hallrätten notarien JOHAN HELLMAN sin avsikt att anlägga en silkesfabrik i Göteborg”. Och redan en månad senare, den 15 februari, utfärdade Kommerskollegium privilegium på “Silkes Rederij och Silkes Strump Fabrique”. Han sätter i gång omedelbart med “trenne stohlar, en twinmöhl eller rederij och andra tillhörigheter” och med sina 13 arbetare tillverkar han under första året “Manssilkesstrumpor, Qwins d:o, Manswantar och Fruntimmerswantar”, allt till ett värde av 742 d smt. År 1756 hade stolarna ökats till 5, och 1757 var arbetarnas antal 38 st., och samma år hade Hellman drivit upp tillverkningen ända till 5,617 dir s:mt. Samtidigt tyckes, arbetsskickligheten tilltaga, ty oaktat han minskar arbetarantalet till 20 st, driver han upp produktionen, så att denna under förra hälften av 1700-talet håller sig kring 13.000 dir sm:t årligen. - 1757 tillverkades bl.a. 45 par fina mans silkesstrumpor à 12 d smt stycket, 80 par à 10 dlr st, 50 ordinära diton à 8½, 93 fruntimmersstrumpor à 7 dlr, vantar, penningpungar, halsdukar och sysilke.” Bodman berättar att Hellman år 1762 lyfte 52 dir smt hos kommerskollegium i premium för export av silkesstrumpor. Silkesstrumpfabriken övertogs av handelsmannen Olof Spargren. Han redde sig dock inte bättre än att Hellman 1781 åter blev ledare av fabriksverksamheten som han enligt Bodman nu ledde tämligen lamt. Hellman bodde 1790 kvar i fastigheten 1.39. Han hade nu så pass god ekonomisk ställning enligt Bodman, att han skattade för sådana överflödssaker som silverur samt användande av hyrvagn och biljard.

Gården befann sig nu i familjen Habichts ägo. Först var rådman Carl Habicht innehavare. Han var son till Claes Habicht och Anna Sofia Schröder. Morföräldrarna var handlaren Johan Schröder, död 1698 och Clara Matzen, död 1709. Carl Habicht fick burskap 2.9.1745 som handlare och blev rådman 2.5.1765 efter Andreas Damm, 19.3.1763 blev han major i Borgerskapets kår efter Nils Schytt. Han var gift med Hedvig Burman, död 26.9.1768.

Före 1775 hade gården övertagits av Carl Habichts bror superkargören i Ostindiska Kompaniet Fredrik Habicht, död 8.4.1788. Denna gård nummer 39 i första roten upptages i bouppteckningen efter honom till ett värde av 1 333:16 rdr specie. Hela förmögenheten uppgick till 6 300 rdr specie. Hans hustru Maria Charlotta Schildt var född 23.4.1740 och avled 7.9.1816. Hon bodde som änka kvar ännu 1795 men sedan uppdelades gården på ett flertal händer.

År 1800 ägde klensmeden Sven Bostedt 3/4 och bagaren Arvid Holm 1/4. År 1801 ägde Bostedt 1/3, hökaren Olof Holmberg 1/3 och spegelmakaren Johan Sandeberg och murmästaren Ludvig Dympling 1/3.

I förteckningen över den 1804 avbrunna husen namnes en hel rad drabbade i första roten nummer 39:

1/3 tillhörde kopparslagare Caspar Wohlfahrt och handelsman Olof Wohlfahrt.

1/3 Stensprängaren Olof_Holmbergs änka, krögaren Carl Limmerhult och murmästaren Ludvig Dympling samt handelsmannen John Roy.

1/3 var bagaren Arfvid Holms.

Kopparslagare Caspar Wohlfahrt, som var född 6.3.1764 som son till Johan Hansson Wohlfahrt och Margareta Fernlöf och avled 15.8.1834, inköpte uppenbarligen alla de övriga meddelägarnas

tomtandelar, ty enligt bouppteckningen den 14.1.1835 ägde han grundmurade stenhuset med tomt nummer 39 i första roten på Magasinsgatan, värt 3 000 rdr banko samt dessutom 52 tavlor, blott värda 5 daler tillsammans. Tydligen var äganderätten till gården blott formell, ty bouppteckningen visade ingen behållning i boet. Han var sedan 3.6.1803 gift med Maria Dorotea Fernlöf, född 1782. Hon var dotter till kyrkoherden i Träslöv Erik Herman Fernlöf, född 1723, död 6.2.1785 och Ch. Johanna Florell. Hon efterlevde honom.